

snaga generala Grazianija na somalskoj fronti, koja su opisana sve do njihova kraja, nekoliko dana nakon pada same Addis Abebe.

Sedma i posljednja cjelina, "Tutti innocenti, tutti assolti" (Svi nevini, svi oslobođeni od optužbi) (str. 243.-254.), započinje događajima koji su uslijedili nedugo nakon okupacije Addis Abebe (koja je opisana u prvoj cjelini). Autor opisuje nemilosrdnu okupatorsku politiku talijanskih snaga te nevjerojatnu zlobu upravitelja nove talijanske kolonije, sada već maršala i potkralja Rodolfa Grazianija. Autor posebnu pozornost posvećuje progonu Etiopske crkve, koja se smatrala stupom jedinstva Etiopljana i važnom karikom tek zbačene monarhije. Nakon toga autor nam daje uvid u neke događaje 1937. godine, uključujući teške talijanske zločine koji su uslijedili nakon neuspjelog atentata na potkralja Grazianija u veljači te godine. Cjelina završava veoma brzim padom talijanskih kolonija nakon ulaska fašističke države u Drugi svjetski rat. Del Boca na kraju ističe važnost činjenice kako nitko od aktera u agresiji i zločinima u Etiopiji nije bio procesuiran nakon pada fašizma.

Sljede bilješke (str. 255.-287.) te kazalo osobnih imena (str. 291.-297.).

Etiopski je rat, kao i svaki drugi, tragična epizoda moderne povijesti, ali i jedan od središnjih događaja u povijesti fašističke Italije, a time i hrvatskih područja pod talijanskom vlašću u međuraću (Istre, Rijeke, Zadra i dr.). Talijanska je propagandna mašinerija od tog rata napravila glavnu temu svakodnevice tijekom kraja 1935. i prve polovice 1936. godine, što je svakako vrijedilo i za spomenuta hrvatska područja, barem što se vladajućih krugova tiče. Svakako nezaobilazno treba spomenuti i velik broj ljudi s naših područja koji su te mjesece proveli u Africi. Stoga možemo zaključiti da postoji nepregledni prostor za istraživanje u tome smjeru te bi čitanje ove knjige bio dobar poticaj i podloga za takav rad.

DAVID ORLOVIĆ

Vladimir ŠADEK, *Političke stranke 1918. – 1941. u Podravini*, Meridijani, Samobor 2009., 238 str.

Knjiga Vladimira Šadeka *Političke stranke 1918. – 1941. u Podravini* nastala je kao plod dugogodišnjeg istraživanja tematike političkih stranaka tog područja. Knjiga je podijeljena u tri glavna poglavlja: "Aktivnosti političkih stranaka središnje Podravine do 1918. godine", "Položaj političkih stranaka središnje Podravine u Kraljevini SHS" te "Stranački život središnje Podravine u vrijeme Kraljevine Jugoslavije". Autor se u knjizi služi mnogobrojnom literaturom kao i radovima u serijskim publikacijama i zbornicima. Rad se temelji na istraživanju dokumenata u Hrvatskome državnom arhivu u Zagrebu, Muzeju grada Koprivnice te novinama koje su izlazile u Koprivnici u razdoblju 1918.-1941. (*Podravske novine* i *Koprivnički Hrvat*). Velika pozornost u istraživanju usmjerena je na parlamentarne i lokalne izbore u kotarevima Koprivnica i Đurđevac, analizu izbornih rezultata i događaje prilikom predizbornih kampanja.

U prvom poglavlju, "Aktivnosti političkih stranaka središnje Podravine do 1918. godine", autor se općenito osvrće na pojam stranke te početak stranačkoga djelovanja

u Hrvatskoj. Uvodi nas u osnivanje Hrvatske pučke seljačke stranke (HPSS) i govori o njezinim vođama. Već od 1895. mogu se pratiti veze braće Radić s Podravinom. Odmah nakon osnivanja HPSS-a (prosinac 1904.) njegove mjesne organizacije formiraju se diljem Podravine. Već 1905. ogranci stranke osnovani su u Đurđevcu, Ferdinandovcu, Pitomači, Podravskim Sesvetama, Kloštru Podravskom i Virju, a 1906. u Kalinovcu, Molvama i Novom Virju. Tijekom Prvoga svjetskog rata uobičajen život u Podravini zamijenili su neki drugi problemi. Rat i regrutacija ostavili su zemlju bez mladih ljudi. Iako se na području Podravine nije vodio rat, njegove posljedice bile su itekako vidljive. Migracije su pridonijele tome da se sastav stanovništva izmijenio, a zbog brojnih ljudskih gubitaka uvelike se osjetio manjak radne snage, što je pogoršalo ionako teško socijalno stanje sela.

U drugom poglavlju, "Položaj političkih stranaka središnje Podravine u Kraljevini SHS", autor nam opisuje situaciju u Podravini nakon stvaranja Države Slovenaca, Hrvata i Srba pa sve do atentata u Narodnoj skupštini (1928.). Kraljevina/Kraljevstvo Srba, Hrvata i Slovenaca (Kraljevina/Kraljevstvo SHS) bila je prožeta društveno-političkom krizom koja je do izražaja dolazila ponajviše zbog različitosti ujedinjenih naroda te razlika koje su se osjećale u suprotnim ciljevima, interesima i idejama oko zajedničke države. Poslušnost građana prema vladi pokušavala se ostvariti batinanjem i mučenjem lokalnoga stanovništva. Stvari se nisu promijenile ni donošenjem Ustava Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca (28. lipnja 1921.) koji je zagovarao unitarizam i centralizam. S tim Ustavom nikako se nisu slagali Hrvati koji su bili gospodarski i financijski iskorištavani i zapostavljeni. Represija redarstvenika i birokratskoga aparata jačala je struje sklone federalizmu i separatizmu. Izbori nakon stvaranja Kraljevine SHS pokazali su da je narod središnje Podravine većinski podržao Radićevu Hrvatsku pučku seljačku stranku te da ostale stranke, Demokratska stranka (DS), Narodna radikalna stranka (NRS), Hrvatska stranka prava (HSP) i Hrvatska pučka stranka (HPS), nisu imale potporu značajnijeg dijela stanovništva. U Podravini je u razdoblju 1918.–1929. vodeću ulogu u političkim događanjima imao Stjepan Radić i njegova Hrvatska (pučka) republikanska seljačka stranka (H/P/RSS). Radićeva je stranka na izborima 1923., 1925. i 1927. imala najveći broj mandata, što pokazuje da je u tom trenutku bila jedna od vodećih i moćnijih unutar oporbenih stranaka. Nakon Radićeva pridruživanja Seljačkoj internacionali (1924.) te unutarstranačkih previranja, njezina politička moć slabi. Radićevo koaliranje s Radikalnom strankom i napuštanje republikanizma također je izazvalo nezadovoljstvo među seljačkim pristašama. Njihovim nezadovoljstvom ojačale su nerežimske stranke, najviše Hrvatski blok. Osim Radićeve stranke najviše je do izražaja dolazila Pribičevićeva Samostalna demokratska stranka (SDS), koja je najveći broj glasova dobivala u mjestima s većinskim srpskim stanovništvom. Stvaranjem Seljačko-demokratske koalicije došlo je do političke krize jer je vlada izgubila apsolutnu većinu u Narodnoj skupštini. Kriza je kulminirala atentatom na Stjepana Radića i zastupnike Hrvatske seljačke stranke (HSS) u beogradskom parlamentu, nakon čega je došlo do sveopćeg bunta Hrvata, ali i Srba.

U trećem poglavlju, "Stranački život središnje Podravine u vrijeme Kraljevine Jugoslavije", autor govori o razdoblju od Šestosiječanjske diktature 1929. do stvaranja Banovine Hrvatske 1939. godine. Nakon uspostave kraljeve diktature te donošenja zakona o podjeli države na banovine u listopadu 1929. oporbeni političari središnje Podravine nisu javno iznosili svoj stav o tome. Bilo je pojedinaca koji su javno pokazi-

vali svoje nezadovoljstvo, zbog čega su ih još više proganjali i maltretirali. Situacija se nakon toga vidno promijenila, a pod udarom cenzure našle su se i koprivničke novine (*Koprivnički Hrvat*). Stranački život u Podravini, kao i cijeloj Hrvatskoj, utihnuo je. Nedugo nakon kraljeva posjeta Podravini 3. rujna 1931., kralj je objavio novi Ustav Kraljevine Jugoslavije (oktroirani Ustav) kojim parlamentarni rad i politički život zemlje nisu ponovno uspostavljeni, nego je samo učvršćen centralizam. Izbori za Narodnu skupštinu raspisani su za 8. studenoga 1931., a za nositelja vladine liste postavljen je predsjednik vlade general Petar Živković. U kotaru Đurđevac za vladinu listu glavnu su kampanju vodili Viktor Pogačnik, Tomo Jalžabetić, Josip Snagić, Božo Beck i Josip Beganić. Vladin kandidat za koprivnički kotar bio je gradonačelnik Koprivnice Vladimir Malančec. Zbog javnog glasanja i velikog policijskog terora na izbore je izašlo manje od 50% birača. U kolovozu 1931. prva skupina mladića iz Hlebina došla je u logor Janka pusta. U ustaški logor uglavnom su dolazili mladići koji se nisu slagali s tadašnjom vlasti i koji nisu htjeli služiti jugoslavensku vojsku. Glavni u logoru koji je bio zadužen za red bio je Gustav Perčec, koji se prema vojnicima nije odnosio blagonaklono. U listopadu 1932. u Janka pusti bila su 42 emigranata koji su živjeli prema vojničkim pravilima. U logoru su učili pucati i rukovati s eksplozivnim napravama, a često su radili teške poljske i šumarske poslove za koje nisu bili plaćeni. Centar njihova političkoga okupljanja bio je Đurđevac, a uz samu granicu imali su 20-25 pouzdanika. Ustaše su imali dogovor s mađarskom policijom koja je emigrante puštala preko granice. Početkom 1933. u Mađarsku je prebačeno 13 ustaških emigranata na čelu s kasnijim ustaškim funkcionarima Martinom Nemcem, Mijom Bzikom i Mijom Kraljem iz Koprivnice. Mađarske vlasti pružale su utočište političkim prebjecima iz Jugoslavije te su blagonaklono gledale na njihove protujugoslavenske djelatnosti. Pojedini pogranični policajci čak su aktivno pomagali hrvatskim nacionalistima. Glavna ustaška glasila bila su *Domobran*, *Grič* i *Ustaša*, u kojima su pisane političke ideje Ustaškoga pokreta. Oko Uskrsa 1934. u Hlebinama se jugoslavenskim vlastima predao Stjepan Petrović, jedan od prvih stanovnika Janka puste. Nakon predaje je izjavio da je po nalogu Gustava Perčeca s više kolega preko granice prenosio oružje i razne vrste eksploziva. Stjepan Petrović policiji je otkrio sve zbog čega je u srpnju 1934. počelo suđenje 31 osobi za terorističku djelatnost.

U listopadu 1933. održani su lokalni izbori na kojima, kao i prilikom parlamentarnih izbora 1931., oporba nije mogla istaknuti svoje kandidate, zbog čega su u svakoj općini kandidirani pristaše režimu i podobniji. Autor u ovome dijelu donosi dvije tablice kandidata u kotaru Koprivnica. Nakon atentata na kralja Aleksandra u Marseilleu (9. listopada 1934.) stanje u Podravini se pogoršalo. Odjeci atentata u Podravini u prvim su tjednima donijeli snažnu represiju vladajućeg aparata prema stanovništvu, pratio se svaki sumnjivi pokret, svaka pogrešna riječ protiv kralja i vlasti. Nakon smrti kralja Aleksandra vlast preuzima Namjesničko vijeće od tri člana i tri zamjenika. U prosincu 1934. novim predsjednikom vlade postao je Bogoljub Jevtić. Novi parlamentarni izbori raspisani su za 5. svibnja 1935. godine. Glasanje je bilo javno, a usprkos izbornom teroru i krivotvorenju rezultata režimske su snage u središnjoj Podravini doživjele veliki neuspjeh. Najviše glasova (93%) osvojila je Seljačko-demokratska koalicija. Nakon izbora i obnove stranačkoga života vodstvo HSS-a kreće s obnovom organizacije i održavanjem političkih sastanaka. Pokreću se i obnavljaju Seljačka sloga, Hrvatski radnički savez, Hrvatsko srce, Hrvatska seljačka zaštita i Gospodarska sloga. Na

parlamentarnim izborima održanima 11. prosinca 1938. izborni rezultati u Podravini za režimsku stranku (Jugoslavensku radikalnu zajednicu – JRZ) bili su poražavajući, dok je oporbena lista na ovim izborima osvojila najveći broj glasova ikad. Međuratno djelovanje HSS-a obilježili su sukobi unutar same stranke. Na podravskome prostoru takve klanovske razmirice bile su stalno prisutne. U velikoj većini tih sukoba nije bilo ideološke pozadine, nego isključivo borba za položaj unutar organizacije. Nakon osnutka Banovine Hrvatske (26. kolovoza 1939.) vlada Cvetković–Maček imala je tri zadaće na području unutarnje politike: provesti u djelo Uredbu o Banovini Hrvatskoj, pripremiti nove zakonske propise i provesti izbore te obaviti pripreme za preuređenje države. Optimizam je kratko trajao jer ubrzo nakon stvaranja Banovine Hrvatske, već 6. travnja 1941., Njemačka i Italija počele su napad na Kraljevinu Jugoslaviju.

Na kraju knjige nalazi se zaključak na hrvatskome i engleskome jeziku, popis literature, prilozi, životopis autora i pogovor.

Knjiga Vladimira Šadeka može se smatrati značajnim prilogom našoj historiografiji međuratnoga razdoblja i nesumnjivo je poticaj za sve istraživače tog vremena. U knjizi se nalaze mnogobrojne tablice koje nam prikazuju rezultate lokalnih i parlamentarnih izbora, imena kandidata za pojedine općine, imena podravskih optuženika za terorističku djelatnost na sudu u Beogradu (1934.), imena predloženih kandidata za Bansko vijeće s područja središnje Podravine i dr.

IVANA ŠUBIC

Višnja maraska: Bogatstvo Zadra i zadarske regije, ur. Ante Bralić, Josip Faričić, Sveučilište u Zadru, Maraska d.d., Zavod za povijesne znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Zadru, Zadar 2010., 226 str.

Dvojezični hrvatsko-engleski zbornik radova ili monografija o zadarskoj tvornici Maraski i istoimenom autohtonom plodu ima namjeru pojasniti neka od najznačajnijih obilježja te autohtone vrste višnje i tvornice, od botaničkih značajki preko ljekovitih svojstava do utjecaja tvornice Maraska na razvoj zadarske regije.

Na samome početku nalazi se predgovor predsjednika Uprave Maraske d.d. Vandria Montabela (str. 6.–7.) te “Uvod” koji su napisali urednici Josip Faričić i Ante Bralić (str. 8.–9.).

Prvi rad potpisuje Anđelko Vrsaljko (“Botaničko-pomoekološka obilježja maraske”, str. 11.–21.). Rad je podijeljen u više cjelina i donosi najvažnija pomološka obilježja i fenološki stadij maraske te problematizira fertilitet, odnosno sterilitet pojedinih tipova maraske. Isti autor u radu pod naslovom “Ekologija uzgoja višnje Maraske” (str. 23.–57.) ukazuje na tri poznata klona stabla maraske te daje prikaz uzgojnih oblika, prikladnih podloga za marasku, podizanja nasada, gnojidbe, rezidbe itd. U sljedećem prilogu Stjepan Husnjak i Tomislav Čosić (“Pogodnost tla za proizvodnju višnje maraske na području zadarske županije”, str. 59.–79.). predstavljaju rezultate procjene pogodnosti tla za uzgoj višnje maraske na temelju značajki tla, klime i reljefa.